

Knez črni Jurij

osvoboditelj Srbije.

Zgodovinska povest.

Iz nemškega preložil

Ivan Urbanec †.

—
♦.i. Drugi natis .i.♦
—

V Ljubljani.

Založil in prodaja Janez Giontini.

1900.

46866

Tiskala R. Miliceva tiskarna v Ljubljani.

Prvo poglavje.

Požgana vas.

Srbski kneževini je odvzel samostalnost turški sultan Murad I.

Po prijaznej svobodi je nastopil čas sramote in sužnosti.

Nikdar ni bilo mogoče gospôdi v Carigradu zadostiti, terjali so vedno večí davek. In vse to so morale plačati podjarmljene deže!e!

Ponosni Srbi so uvideli, da se približuje njihovej deželi pogin; celó plemenitaši in bogati knezi so postali časoma berači.

Turški uradniki so izgulili slednji vinar iz mošnje reveža, in ljudstvo napravilo si je bilo nastopno prislovico:

„Kar nam pusti paša, vzame bej; kar ta noče, vzame aga; kar pa ta noče vzeti, požre janičar, in kar potem ostane — to zavrže celó peklenšček!“

Bilo je leta 1790.

Po ozkej stezici gorovja, med katerim leži srbska vas Topola, je korakal mlad mož proti ravnini, kjer leži méstece Kragujevac.

Zarki vshajajočega pomladanega solnca so razsvetljevali mesto.

Bil je mož visoke, čvrste rasti; plemenitega obraza, ali koža mu je bila zagorela, h katerej so pa male črne oči in jednako na pleča padajoči lasje prav dobro pristojali. Široka brada je kazala nevstrašenost, in s celega obraza se mu je bralo skrivno sovražstvo. Pri pasu, ki mu je segal do polovice prs, privezano je imel mošnjo, več pištol in handžar, a na plečih nosil je dolgo puško.

Kara* Petrovič — tako se je imenoval ta mladi Srb — je bil namenjen v mesto, da plača agi janjičarjev dačo za svojega očeta in sosede.

Marljivost enega celega dolzega in trudapolnega leta je bila komaj zadosti, zmôči tisto svoto, katero je zahteval aga od njegove vasi.

Ko bi ne bila do jutri visoka dača plačana, bila bi Topola v nevarnosti, da jo napadejo krvoločni in roparski jaujičari, Ta misel pa je vzbudila v Kari strah, kajti pričakovati je bilo, da, če napadejo ti krvoločniki pod poveljništvom divjega Alija njegovo vas, bi ne bilo le premoženje nje-

*) Kara bi se reklo po naše: „črn“ — torej: „Črni Petrovič“ ali „Črni Jurij“ (Žorže).

govega očeta, temveč tudi njegova nevesta, lepa Milenka, v nevarnosti.

Ta misel je provzročila, da je mladi Srb hitreje korakal, da doseže prej ko mogoče svoj namen.

Kraj je bil zeló prijazen. Visoke gore so se vzdigovale pred njim na desnej in levej strani; nad njimi so plavali orli in jastrebi, pod njimi pa je ležala rodovitna ravnina s svojimi mesti in vasmi, kot podoba miru in bogatstva, ali Kara je dobro znal, da tu vlada le stok in revščina.

„Uboga domovina“, vzdihne Srb globoko, „kako si propala! Kje so dela tvoje preteklosti? Kje je junaška moč tvojih sinov? Proč, vse je proč!“

Steza se je zavila ravno proti ravnini. Na glavnej cesti, proti katerej je držala mala steza, zapazi Kara poditi se trume divjih konjikov, kateri so prišli očitno iz Kragujevca, da dovršijo roparsk čin.

Oči Srbove čudno zaleskečejo, kajti spoznal je, da je vodja trume poznani mu Alij.

Nehoté prime Kara za handžar.

„Paglavec“, zaškriplje z zobmi, „varuj se, dotakniti Petroviča!“

Jezdec se drvijo hitro naprej, mladi kmet pa koraka proti določenemu kraju, do katerega pride v enej uri.

Agova hiša mu je bila dobro znana, stopi torej naravnost v njo.

V prednjej sobi je ležal na mehkejši blazini noge navskriž držeč nižji uradnik.

Poleg njega ležale so napolnjene mošnje, pred njim pa je stala števnica.

Na zadnjem konci sobe je ležal aga raztegnjen na turškem divanu, le redkokedaj vstopajoče pogleduje.

„Za koga hočeš plačati, kmet?“ vpraša tajnik Karo Petroviča.

„Za vas Topolo“, odgovori od jeze zarudeli Srb.

„To je pri mojej veri bogato gnezdo“, odgovori prejemnik dače.

„Pokaži, kaj imaš?“

„Pet sto pijastrov“, odgovori Kara, in položi denar na števnico.

Uradnik pregleda svoto in v naglici vrže del v mošnjo, katera je visela za desko.

„To ne zadostuje, sto pijastrov manjka,“ pravi uradnik pogleduje Srba, kateri je opazil sleparstvo.

Ves razkačen pogleduje Petrovič Turka.

„Premalo je, me li razumeš?“ ponovi tajnik.

„Odpri mošnjo; boljše pa je, da mi jo daš semkaj, da jo preiščem sam“.

„Pet sto pijastrov sem položil na števnicó“, odgovori Kara tresočim glasom, „kar je v mošnji ostalo, je moje, za to moram kupiti smodnika in svinca“.

Ves začujen pogleda uradnik Srba.

„Smodnika in svinca vam kmetom pač ni treba“, pravi zaničljivo Turek, „potrebujemo pa ju mi, da nam je mogoče od termastih davkoplačavcev izterjati dačo in podložne kaznovati. Mošnjo mi daj semkaj, mladenič, da jo preiščem!“

Kara Petrovič izvleče še sto pijastrov, jih položi na števnicó ter reče: „Tu imate denar in dajte mi pobotnico!“

„Mošnjo hočem imeti!“ kriči uradnik ter vstane.

„Kaj se kmet prepira?“ krikne aga iz zadnje sobe, „vklenite ga in namažite mu jih, če ne uboga!“

Več janičarjev stopi v sobo in obskoči Srba.

Kara Petrovič takoj izprevidi, da mu preti nevarnost. Prostost mu je bila ljubša nego denar; dá jim torej mošnjo, v katerej je bilo nad sto cekinov; potem še le napravi tajnik pobotnico, katero Petrovič vzame in hoče oditi.

„Vzemite ošabnemu kmetu tudi orožje!“ zapové aga.

Divji vojaki potegnejo mu puško raz pleč, kakor tudi pištolo izza pasa, potem pa oropanega zasmehljivo odpusté.

Strašno jezo je zakril Kara Petrovič, kajti vedel je, da ima starega očeta, da ima sestro in pred vsem — lepo Milenko; vedel je pa tudi, da bi mu vsako obotavljanje zamoglo vzeti prostost.

Ves bled zapusti Petrovič roparsko kočo. Zasmehovanje janičarjev ga spremlja.

Razkačen vzdigne desnico, potem pa hiti ves razburjen naprej.

Kmalu pride iz ulic Kragujevca, napoti se proti domačim goram, in mrzel veter, kateri mu naproti pihlja, hladi mu gorko kri.

Ozre se še enkrat na kraj, kjer je bil tako močno razžaljen, njegove oči so bile ognjene, gledajoč bliščeče strehe Kragujevca, na katerih je bil videti polumesec; ali kmalu se uleže srditost njegova, ko misli zopet na svoj dom.

„Preseliti se hočem z Milenko na sive gore,“ mrmra sam s seboj.

„Srbija je izgubljena, kajti duh naših pradedov je izginil iz ljudstva“.

S seboj poluglasno govoreč je korakal Kara Petrovič tik gore, ko pride do necega skalovja.

S tega je zamogel videti nekaj višje ležečo Topolo.

Otrpel postoji, kajti grič, na katerem je vas ležala, je bil poln dima.

„Kaj se je zgodilo?“ vsklikne.

Spomni se janičarjev, ki so ga zjutraj srečali.

„O sveti Mihajl, to je delo Alijevo!“

Srbu se je brala z obraza obupnost; glavo, katero je vedno tako ponosno nosil, je povesil, kakor tisti, katerega je zadelo največje zlo.

Kakor besen se spusti proti gorečej Topoli v beg, do katere dospé v eni uri.

Plameni švigajo na gromadi, ali žive duše ni videti ni blizu ni daleč. Tu in tam se privali na pol osmojeno truplo iz žarjavice; ves obupan leta Petrovič po pogorišči, toda nikogar ne more najti, kateri bi mu povedal o usodi Milenke, očeta, bratov in sester. Mnogokrat prehodi ulice, ali vedno brez uspeha. Nazadnje postane ter si ruje črne lasé. Z njegovih ustnic pa se začuje strašen krik žalosti, kateri stotero odmeva od bližnjega skalovja.

Zdi se Petroviču, da čuje klicati svoje ime. Ves začujen se ozre ter spozna srbskega dečka, bližajočega se mu od skalovja. — Kara mu hiti naproti.

„Kje je tvoja sestra Milenka?“ ga vpraša.

„Kako čem vedeti?“ odgovori deček, ki je bil kacih šestnajst let star.

„Kmalu po tvojem odhodu napadli so janičarji vas, pomorili in oropali vse, potem pa jo zažgali. Ravno v pravem času zbežim v skalovje, s katerega mi je bilo mogoče opaziti, da je velik Turek mojo sestro, katera je omedlela, posadil na svojega konja ter se z njo in svojo trumo podal v beg“.

„O Janko!“ zavpije Petrovič, „in to pripoveduješ tako mrzlo in brezsrčno?“

„Da bi bil imel orožje“, odgovori mladi Srb, „bi se bil bojeval. Zakaj si bil pri zadnji skupščini zoper to, da bi smel tudi priti v vrsto bojevalcev? Kaj nisem zadosti močan, da bi zamogel nositi puško in rabiti handžar? Mar nisem zadnjikrat medvedu pot pokazal, ko je hotel napasti moje ovce?“

„Milenka me je prosila, da proti tvojemu vsprejemu glasujem, ker si premlad!“ odgovori Kara.

Janko pa otožno pogleduje k tlom.

„Kaj se je zgodilo z mojim očetom?“ povpraša Kara čez nekaj časa.

„Ubit je, ker se je hotel roparjem v bran postaviti“, odgovori deček z vedno v tla vprtimi očmi.

„In moji bratje in sestre?“ vpraša dalje Petrovič.

„Mrtvi, vsi so mrtvi!“ odgovori Janko ; „midva, Kara, in moja sestra smo edini ostali živi od prebivalcev Topole“.

„Da bi bila tudi Milenka usmrtena!“ zdi-huje Petrovič.

Janko ga ves začujen pogleda, zaslišavši te besede.

„Kako si to tolmačiš, Kara?“ vpraša ga čez nekaj časa.

„Bolje bi bilo za njo, da bi bila med pokojniki, kakor pa da je v Alijevih rokah“, odgovori Petrovič otožno.

„Milenka bode že našla pot na drugi svet, ako hoče častno dalje živeti!“ mēni Janko.

V tem trenutku švigne iz žarjavice od vetra razvneti požar iz pogorele vasi in razsvetli večerno nebo.

„Poslušaj me, Janko!“ prične Petrovič.

„Midva oba sva zapuščena ; najine starše, najino vas, domačijo, vse, kar nama je bilo drago, so uničili janičarji. Prisezi mi, da si pripravljen, maščevati se z menoj nad onimi pobalini, krvavo maščevati!“

„Prisezam“, prikima deček ter vzdigne desnico proti rdečemu večernemu nebu.

„Dokler Milenke ne iztrgava iz rok hudobnežev, ne smeva mirovati!“ nadaljuje Kara.

„Ne prej!“ pristavi Janko.

Rdeča žrjavica zopet zgine; kajti megla je uničila svetlobo, Topola pa je bila videti, kakor pogorela razvalina.

Še enkrat se ozre Kara tja, kjer je preživel svojo mladost, in na kraj, kjer je živel pred kratkim časom še srečno; — potem pa hiti v noč naprej proti skalovji, katero je mejilo proti vzhodu pogorišče.

Janko pa gre za svojim starejšim prijateljem, in kmalu izgineta Srba v temnej noči.

Na upepeljenej vasi pa ugasne tudi žrjavica polagoma.

Drugo poglavje.

Izdajalčevo plačilo.

Njegov govor je bil lažnjiv;
Na kar je mislil, bil — odpad,
Njegova laž imela vpliv,
Je vselej slab rodila sad.

Hudobije janičarjev so presegale že vse meje. Po vsej Srbiji je vladala obupnost. Kar se nakrat začuje, da je razvil Kara Petrovič zastavo vstaje.*

*) Da bodo bralci pričujočo povest bolje umeli, podajemo jim na konci kratek obris srbske vstaje.

„Kdo je oni Kara?“ vprašujejo nekateri.
 „Svoje rodbine in imetja oropani Srb“,
 odgovarjajo drugi.

„Hajdimo, udarimo!“ kričé hrabri možje
 in žene ter zgrabijo za orožje.

V kratkem ima Petrovič zbrano neurejeno ali zeló razkačeno četo.

Kmalu se stvar predrugači, kajti poprej so se požigale srbske hiše, sedaj pa so gorele turške, in sicer v bližini glavnega mesta, Belega grada.

Blizu tega mesta je bila vas Sibnica, v katerej je stanoval prejemnik dače.

Kara s svojci plane kot blisk v to mesto, mnogo stotin Turkov potolčejo, kočó zopernega uradnika vzemó z naskokom, iz strehe pa se prikaže kmalu rdeč petelin.

Janičarji so bili vsi razkačeni. Obljubili se veliko nagrado tistemu, ki bi vzel glavo temu sovražniku ter njegovemu pomočniku imenom Janko, kajti vedeli so dobro, da sta ta dva duši vstanku. Vstaja od dné do dné bolj narašča, celo plemenitaši, knezi, katerim so janičarji še nekoliko prizanaševali, so se je vdeležili in se jej stavili na čelo.

Kmalu uvidijo Turčini, da so tepeni ter se umaknejo v svoje glavno mesto, močno trdnjavo Beli grad.

Ko izprevidijo, da ne dobé nikakršne pomoči od zunaj, ponudijo Srbom spravo. Povabijo torej vodje vstašev v bližino Belega grada, in tamkaj se zberó tudi vsi knezi.

Že se vršé dotične obravnave. Na enej strani stojé vodje janičarjev in zopet na drugej oni Srbov; med zadnjimi je bil tudi Kara Petrovič, mož národa.

Temne njegove oči, polne skrivnostne jeze, so bile vprte na Alija, glavarja janičarjev, kateri je vodil obravnave.

„Napravimo mir, Srbi!“ pravi zadnji, „kajti tudi mi smo siti vednega prepira in želimo mir“.

„Kaj nam hočete dati?“ vpraša Teodozij, najplemenitejši Srbov.

„Mi hočemo z vami dobro rávnati, in svoboda se vam ne bode več kratila“, odgovori Alij.

„Za naš narod bi bilo to dobro“, pravi knez, „kaj pa imate za nas?“

„Vsakemu izmed vas damo deset tisoč pijastrov in prostost dače, če spravite ljudstvo domóv“, reče glavar janičarjev.

Pri tej ponudbi obrne se Teodozij k svojim, in videč, da predlog odobravajo, pravi: „Dobro, napravimo zapisnik, potem pa prisezimo!“

Kara Petrovič doslej ni zinil niti besedice ; mož, katerega je poslal národ in kateri je to boljšo spremembo za národ provzročil, je zrl temno k tlom.

Eden pisarjev prične pogoje sestavljati, ko pa vstane in hoče prvi paragraf prečitati, pristopi Petrovič k njemu.

„Molči, podmitljiva duša!“ mu zapové.

Knezi in janičarji so jeli vsled tega godrnjati.

„Kaj hoče ta kmet? povprašujejo nekateri izmed prvih.

„To je Kara-Žorže!“ kričé slednji ter pograbijo za krive sablje.

„Čemu se mešaš v naše razprave?“ vpraša ga Teodozij, ko hrup nekoliko potihne.

„V imenu našega kmeta razglasim to spravo za izdajstvo Srbije!“ odgovori Kara.

„Zakaj? govori, nesramni svinjski pastir!“ se je čulo več glasov.

Teodozij napravi mir ter ukaže svobodoborilcu, da se opraviči.

„Kdo je Srbijo oprostil?“ pravi z neustrašenim glasom.

„Mar ne mi, svinjski pastirji? — kakor nas navadno imenujete; kdo je zagrabil prvi za orožje maščevanja? Mar nismo bili mi, gorski prebivalci? Vi knezi zgrabili ste še le

za orožje, videvši, da je Bog z nami, tisti Bog, ki je sovražnik tlačanju in ki dá blagoslov pogumnemu. — Sedaj pa skleplate mir s krvoločniki, od katerih se mora obrniti vsako pravo srbsko srce! Niti besedice nisem čul govoriti o tistih, kateri so priborili zmago, niti ene črke o tem, da bi oni kak sad zato imeli. Jaz sem tu namestnik národov, v imenu tega govorim, in to, kar jaz govorim, je volja Srbije! Proč s častilci polmeseca, proč s krvoločniki! Niti eden, ki nosi turban in časti polmesec, ne sme hoditi naprej po našej domačej zemlji!“

Ko je Kara tó govoril, se mu približajo z ene strani oboroženi mladi Srbi, na čelu jim čisto mlad deček; bil je Janko.

Janičarji jih zapazijo ter se vrnejo z Alijem v svoji sredini v Beli grad.

Za nekaj trenutkov je bil ves prostor poln oborožencev. Razprave so se razbile, in knezi so bili primorani, se zopet vstanku pridružiti, kateri je imel namen, iztrebiti janičarje iz Srbije.

Zberejo se toraj plemenitaši, da si uredé vlado ter jej izvolijo glavarja.

Teodozij, knez Orašacki, je bil prvomestnik; tisti, kateri se za osvobojenje Srbije prav nič ni brigal, je imel prvo besedo!

„Priatelji moji!“ prične po nekolikem preišljevanji — „ta trenotek je jako važen in poln nevarnosti za našo domovino. Pod dobrohotnim vladanjem Spahijev* je vživala Srbija mir. Toda prišli so janičarji, kateri so jeli ropati ter so vedno hudo nadlegovali posebno nižji stan, namreč kmetsko ljudstvo. Pod poveljništvom Kare ste zgrabili za orožje in Bog je blagoslovil vaše podjetje; uničili ste janičarje, ko smo se pridružili vam tudi mi. Toda ni še trdna naša svoboda, mi potrebujemo še kmetov, in bojevati se moramo skupno nekaj časa. Da si pa pridobimo pri teh zaupanje, predlagam, da imenujemo Petroviča poveljnikom Srbije!“

Od vseh strani se slišijo glasovi začujenja.

„Ta je kmet, bivši pandur —,“ se čuje od vseh strani; še le z velicim trudom se posreči Teodoziju napraviti mir.

„Priatelji! Vaše mnenje odobravam tudi jaz!“ pravi, ko nemir zopet utihne. „Ali, ne učé li naši popje, da naj bodemo prekanjeni kot lisica? Vstanek še ni povsod srečno dognan, Beli grad, naše glavno mesto, je še vedno v rokah janičarjev in če tudi pade v naše roke, kaj mar ne živi še mogočni pádišah, kateri se sicer veseli pobitja

*) Spahije so bili turški posestniki zemlje

svojih divjih vojakov, ali noče nič vedeti o naši prostosti.

Če postavimo izmed nas katerega na čelo, bi moral žrtvovati svoje življenje; komu pa bi to dopalo? Tudi če se posreči vstanek, nimamo pričakovati nič dobrega, kajti zopet zna priti tlačiteljstvo.

Zategadelj je najbolje, da postavimo Petroviča na čelo.

S tem si pridobimo kmete, in ako je stvar dovršil dobro, pa mu rečemo: dovršil si, idi z Bogom! Cloveka nizkega stanu pogreši zgodovina hitro, Kara pa bode izprevidel kmalu, da je poprej pasel svinje!“

„Dobro, izvrstno, blagi knez!“ pritrde mu plemenitaši.

„Naj pride torej Petrovič semkaj!“ ukaže Teodozij.

Eden mlajših knezov gre Petroviča iskat katerega najde sredi skupščine, ki jo je imelo oboroženo ljudstvo.

Kara se poda s knezom.

Ves razjarjen prekorači vrste knezov.

Nekateri izmed njih ga pogledujejo za vidljivo, zopet drugi pa ga spodbujajo.

Stopi pred Teodozija ter ga vpraša:

„Kaj mi imate povedati, blagi knez Orašacki?“

„Kara Petrovič, imenovan Žorže, ta preimenitna skupščina imenovala vas je ravnokar poveljnikom Srbije!“ odgovori Teodozij.

„Sprejmete li vam izkazano dostojnost?“

„To odlikovanje sprejemem“, odgovori Kara z močnim glasom, „ako mi obljubite nepogojno pokorščino; pa bodo knezi tudi izvrševali moja povelja, dokler bom to službo opravljal?“

„Bodemo!“ odgovori skupščina.

„Potem hodite z manoj do zmage ali v smrt!“ dé Kara pogumno in potegne sabljo.

„Udarimo jo torej proti Belemu gradu!“ zavpije, videč, da so tudi navzoči navdušeni in da posnemajo njega.

„Hajdimo, udarimo!“ razlega se po velicem taboru.

Krdela Srbov pa se zbirajo in hité na kraje zunaj Belega grada, na meje, katere so imeli še janičarji v rokah.

Na meji sedanje avstrijske Bosne stali bili dve trdnjavi z imenom: Šabac in Požarevac, kateri so napadniki v kratkem dobili v svojo last, in ž njimi tudi vplenili mnogo orožja in konj. S tem se podajo proti Belemu gradu.

Prične se divji boj. Kara Petrovič napade s svojci nasipe s strašnim vrišem. Oči njegove so iskale smrtnega sovražnika, ro-

parja njegove neveste, čmernega Alija. Bil je sredi trume janičarjev.

Zdajci se zažene na njega, skoro ga doseže in že suka sabljo nad glavo svojega sovražnika, toda v tem trenutku napravijo turški vojaki zopet red v svojih vrstah ter zaženó krik zmage.

„Zgrabite Karo Žorže, Alah ga je nam dal v roke! Glejte, da ne uide!“

Taki klici so se čuli od vseh strani. Petroviču je bilo sedaj treba sebe braniti, kajti stal je sam sredi sovražnikov.

Junaško je sukal svojo sabljo in marsikateremu Turčinu je odletela glava na tla; toda na svojo rešitev ni mogel več misliti.

V tej največji nevarnosti na nič družega misleč, kot svoje življenje kakor najdražje prodati, ga navduši v njegovi srbski vojski razlegajoč se junašk krik: „Hajdimo, udarimo!“ Janko videč svojega prijatelja v velikej nevarnosti, hitro zbere tiste Srbe okolu sebe, ki so priplezali na višine nasipov. S temi napade janičarje, s katerimi se je Petrovič kakor lev bojeval.

Vrste janičarjev so bile v kratkem prodrte.

„Hajdimo, hajdimo!“ so kričali zmage veseli Srbi ter podili Turčine po ulicah v beg. Kara pa objame svojega mladega pri-

jatelja in mu reče: „Domovina ti je hvale dolžna za današnji dan!

Potem pa jo vdereta oba za Alijem.

Od vseh strani se čujejo veseli glasi zmage. Kajti Beli grad je bil zopet v rokah Srbov, le trdnjavica, v katero je Alij ušel sè svojimi bežečimi krdeli, je bila še v oblasti Turkov.

V pravem času so prišli mestni prebivalci svojim rojakom na pomoč.

Po celi Srbiji se je radi osvojitve glavnega mesta razlegal glas neizrečenega veselja.

Ime „Kara“ se je čulo imenovati od vseh strani, zvali so ga za „osvoboditelja domovine“, ljudstvo pa ga je navdušeno pozdravljalo.

Topolski kmet pa je bil vzlic temu od vseh krajev mu izkazanemu odlikovanju vedno tih in ponižen. „Mnogo imamo še posla“, je pravil tistim, ki so mislili, da je domovina že za zmirom osvobojena. In ni se motil; kajti kmalu po osvojitvi Belega grada pride poslanec turškega padišaha z jako važnim poročilom v glavno mesto Srbije.

Plemenitaši se zberó k posvetovanju, pri katerem bi jim imel poslanec naznaniti ukaze sultanove.

Pri tem posvetovanju je bil tudi poveljnik navzoč.

Srpo je zrl osvoboditelj k tlom, obraz je imel pôten, duh njegov pa je bil nemiren.

Teodozij, knez Orašacki je vodil kakor navadno, obravnavo.

„Izvolite, paša, govoriti,“ dé visokemu turškemu častniku, pred katerim se prvi globoko prikloni.

Paša stopi pred skupščino, izvleče kos papirja izpod plašča ter prične čitati:

„V imenu namestnika Muhamedovega, v imenu vzvišenega cesarja in pravovernikov sultanovih!“

Jedva je te besede izustil, se že odkrijejo vsi knezi.

Samo eden obsedi mirno in se tudi ne odkrije, in to je bil kmet Petrovič.

Paša slednjega in njegovega vedenja menda ni zapazil ter čita dalje:

„Z veseljem sem začul, jaz premogočni cesar, da ste vi, dragi Srbi, uničili janičarje. Davno sem že mislil na to, da vas oprostim, toda vi ste me prehiteli.

Alah pa naj bode češčen, ker je blagoslovil vaše orožje.

Gnjusilo se je vsakemu pravoverniku početje janičarjev, teh divjih otrok Muhamedovih, in jaz hočem zato skrbeti, da oni ne bodo več gospodarili v vaši deželi.

Ob jednom pa vas opominjam, da se podaste v svoja mesta in vasi na dom.

Bekir, moj odposlanec je vaš načelnik, njemu prisezite zvestobo, njega imate kakor mene samega ubogati, potem pa bodete deležni moje milosti in dobrote!“

Ko paša prečita ta najvišji ukaz knezom, gre zopet na svoj prostor, potem pa prične Teodozij:

„Naš veliki gospod padišah v Carigradu želi nam dobro. Vojska je končana, prisezimo torej paši zvestobo in udanost!“

Že so hoteli vzdigniti knezi desnice, že je hotel prečitati Teodozij dotično prisego, ko se prikaže naenkrat Kara Petrovič.

Obraz njegov je bil bled kakor zid, oči njegove pa so se mu bliskale od jeze.

„Ni še preteklo mesec dni“, prične z močnim glasom, „odkar me je ta slavna skupščina imenovala poveljnikom Srbije.“

Ta skupščina se pa hoče sedaj uklanjati trinogu, kateri še svojih puntarskih vojakov sam ukrotiti ne more; prisegli ste mi, knezi, pokorščino in da ne odložite orožja toliko časa, dokler ni utrjena svoboda našega naroda“.

„Saj je utrjena!“ odgovori Teodozij. „Janičarji so premagani in dežela je osvobojena“.

„Lepa svoboda je to“, odgovori poveljnik, „če nas bije tlačitelj po hrbtu!

Takrat bode Srbija osvobojena, kedar bode vladal narod sam ter si knez združen s kmetom, delal postave.“

„Od danes naprej nisi več poveljnik, Petrovič!“ zakliče mu Teodozij jezno, ne meneč se za odgovor kmetov.

„Poveljništvo traja toliko časa, dokler mi ga ne odvzame srbski narod“, odvrne Kara knezu Orašackemu.

„Jaz te ne ubogam več, ošabni kmet!“ dere se knez.

„Iz rok svojega poveljnika sprejmi torej plačilo izdajalčevo!“ zakliče mu Petrovič; v tem trenutku pa se zasveti pištola v njegovih rokah.

Začuje se pok, enak poku biča, prostori se napolnijo z dimom, ko pa ta zgine, vidijo kneza Orašackega ležati mrtvega na tleh. Navzoči se tega prestrašijo. Že so hoteli oditi, toda močni glas poveljnikov privabi jih zopet na svoje prostore.

„Čin svobode je dovršen še le na pol, možje srbski!“ govori Petrovič; „proč s Turčini, proč s polumesecem! Srbiji bodo vladali Srbi in noben kristijan ne sme biti suženj turškega trinoga“.

Te besede so navdušile tudi kneze, pozabili so za trenutek, kar se je ravno zgodilo, in so kričali: „Svoboda ali smrt!“

S tem klicem se je razpustila skupščina, paša pa jo je popihal skrivej od tam.

Tretje poglavje.

Predržno dejanje.

Preteklo je več dni po osvojitvi Belega grada.

Kara, poveljnik srbski, sedi ves zamišljen v svojej izbi in gleda na trdnjavico, nad katero je visel polmesec. Mislil je na svojo — nevesto Milenko, kajti zvedel je, da je ona v tej trdnjavi v rokah silnega Alija, in ni se mu posrečilo, da bi jo iztrgal iz rok janičarjev. Ravno vzdigne svojo pest žugaje proti trdnjavi, ko stopi srbska deklica, tenke postave, v njegovo izbo.

Ves začujen jo pogleduje poveljnik Srbije, kajti bila mu je nepoznana ter se mu še sanjalo ni, kaj hoče imeti od njega.

„Kdo si, draga?“ jo povpraša Kara in vstane s svojega sedeža.

„Prišla sem pozdravit junaka Srbije“, odgovori mu deklica.

„Kako se zoveš?“ poprašuje dalje poveljnik, „kajti se ne spominjam, da bi te bil kje videl kedaj!“

„Vaša milost se norčuje z menoj“, odgovori deklica, „vsaj sva rojaka in celo iz ene vasi“.

„Ne spominjam se, da bi te bil kje videl“, dejal je Kara odločno ter motril deklico.

„Bil sem vaški kozji pastir, in vi poznate Janka Jankoviča“, odgovori dozdevna deklica, razkrivša svoj obraz.

„Kaj hočeš s temi norčijami, Janko?“ ogovori ga poveljnik jezno, „za take neumnosti pač nimam časa“.

„Zvedeti sem hotel, če imate kaj Milenki naročiti“, odgovori Janko, in stopi pred poveljnika.

„Kaj, v skalnato gnezdo se hočeš predrzniti?“

„To mislim storiti“, odvrne kozji pastir, „in sem tudi popolnoma prepričan, da mi bodo janičarji radi dovolili vhod, videči brhko srbsko deklico; za silo pa sem pre-skrbljen s potrebnim“.

Pri zadnjih besedah izvleče Janko bodalce, katero pa zopet varno skrije.

Ponošno ogleduje Kara svojega bodočega svaka. Čez nekaj časa ga pa vpraša: „Kaj hočeš dovršiti v trdnjavi, Janko?“

„Najprvo hočem zvedeti za sestro“, odvrne Janko; „če se je njej kaj žalega storilo, platil bode Alij s svojo smrtjo; če se mi pa posreči moj naklep, dobimo pa v kratkem celo druhal janičarjev v naše roke. Za zdaj z Bogom, Kara; Milenki bodem pa izročil tvoj pozdrav. Začudila se bode, ko zasliši, da si ti med tem časom postal poveljnik Srbije“.

S temi besedami se poslovil Janko od Kare in gre naravnost proti bregu, na katerem je stala trdnjava, žensko hojo pa je znal dobro oponašati.

Na podnožji brega je stalo nekaj Srbov na straži.

Začujeni opazujejo deklico, videči, da se skrivaj približuje vratom sovražne trdnjave.

„Fej, sram te bodi! izdajalka, za janičarji hodi“, so kričali Srbi.

„Ustrelil jo bodem“, kriči eden izmed stražnikov in nastavi dolgocevno puško.

„Pustite, malopridnico“, odvrne zopet drugi, toda prvi je že petelina napel, puška se sproži, začuje se strel in svinec ploskne proti skalovji.

Janko zbeži proti vratom, nad katerimi so bili videti turbani janičarjev, hotečih izvedeti uzrok strela.

„Pustite me noter!“ prosi jih Janko pohlevno, kakor bi bil ves prestrašen. „Preganjana sem, rešite me, prosim vas pri Alahu in Muhamedu, njegovem proroku!“

Ko načelnik straže spozna, da je uboga, od Srbov preganjana ženska, ukaže ubežnici odpreti vrata.

Vrata režavo zaškripljejo, Janko pa stopi v trdnjavo.

„Kaj bi rada pri nas, deklica?“ vpraša jo načelnik straže, Ahmet Seir.

„Dolžé me, da sem umorila srbskega vojaka“, odgovori deklica. „Kako sem vam hvaležna, da ste mi dovolili uhod. Razsrjeni vojaki umorjenega tovariša me iščejo, bili so mi že za petami in umorili bi me bili, jaz pa sem nedolžna, verjemite mi!“

„Ha, ha“, zasmеji se vodja, „nas pač malo briga, če si umorila kakega puntarja. Pozdravljam te prisrčno, dragi otrok, pri nas ti bode dobro šlo: ne boj se, golobičica, vsaj nismo trinogi, posebno tacim brhkim deklicam ne. — Kmalu bi bil pozabil naznaniti ta dogodek svojemu načelniku.“

Po teh besedah si krivo, z dragoce-nimi kameni ozaljšano sabljo pripaše bolj na trdo, deklici pa veli čakati na njegov povratek.

Čez nekaj časa se vrne ter jej pravi osorno: „Ukazano mi je, da te priženem pred mojega gospoda, idi torej z menoj!“

Izpregovorivši te besede, podá se na dolgo dvorišče, in Janko gre za njim.

Ahmet Seir stopi v veliko kamnito hišo, odpre duri ter spremlja dozdevno srbsko deklico v bogato opravljeno sobo. V tej je ležal na blazinah strahoviti Alij.

Bilo mu je kacih štirideset let, njegova zunajnost je bila nedopadljiva. Njegove divje, globoko ležeče oči so se lesketale zelo neprijazno. Okoli njegovih širokih in gnjusnih ust so bile videti grde gube, nizko, široko čelo je bilo pokrito z lasmi enacimi ščetinam, med njimi bilo je zapaziti nekoliko sivih.

Z rokama navskriž pred prsi stopi Ahmet pred svojega gospoda, se globoko prikloni in pravi: „Tu je srbska deklica, vaša milost!“

Oči trinogove se obrnejo na Janka, in zadovoljen se obrne proti svojemu podložniku:

„Lepa deklica!“ mrmra, „hvala ti Ahmet.“

Ta se zopet globoko prikloni in odide.

„Pojdi bliže, otrok moj“, nagovori jo čez nekaj časa in se reži ves vesel.

Janko uboga.

„Tvoja usoda mi je znana, draga moja“, nadaljuje janičar, „veseli pa me, da sem našel v tebi srbsko deklico, ki se ne obnaša tako divje, kakor druge, katerim želim dobro.

Tu imamo eno, tebi enako deklico, katera mi da mnogo opraviti in je ne morem spokoriti; upam pa, da to dosežem s tvojo pomočjo“.

„Kako se imenuje rojakinja, če smem vprašati?“ dé Janko.

„Prav dobro, otrok moj“, namuzne se Alij, „kakor vidim, ti je dal Alah mnogo razuma. Prva Srbkinja si, katera je svoj ponos pozabila in govori z menoj.

Pri Mohamedovi bradi! lepo te bom nadaril.

Ona neukrotljiva deklica, o katerej sem govoril, se imenuje Milenka, in je menda nevesta Kare Žorže, kateri je sedaj, kakor se mi pripoveduje, poveljnik Srbije.

Ti bodeš toli prijazna, da ž njo govoriš in jej razložiš, da je bolje, če se zaroči z imenitnim Alijem, poveljnikom janičarjev, kakor pa s tistim prokletim Žoržem, kmetom iz Šumadije.

Če se ti posreči pregovoriti trmasto deklico, ti bom hvaležen!“

Janko se prikloni, Alij pa prime za svilnati motoz in pozvoni.

V sobo stopi zaraščen služabnik, se globoko prikloni in vpraša svojega gospoda po poveljih.

„Odpelji to deklico k Milenki!“ ukaže poveljnik janičarjev.

Služabnik namigne Janku, in oba zapustita Alijevo sobo.

Ko že prehodita več hodnikov, ustavi se služabnik pred vratmi in zakliče:

„Odpri, lepa Milenka, nebeška cvetlica, svojo sobico, prijatelji te čakajo!“

Čez nekaj časa začuje se znotraj ženski glas, katerega Janko hitro za Milenkinega spozna.

„Nikdar več ti ne odprem, malopridnež“, odgovori Milenka.

„Prijateljica iz tvoje dežele želi govoriti s teboj“, odvrne čuvaj, „ona je iz Šumadije kakor ti, odpri torej, krasotica nebeška, in ne govori tako zlobno!“

„Ne boj se, Milenka, jaz sem Obrena, tvoja prijateljica“, dé Janko, ko služabnik obmolkne.

Tih glas začujenja se zasliši od znotraj, vrata se odpró, Janko stopi v sobico, služabnik pa se vrne ter si veselja mane roki.

Preteklo je več ur. Nastopila je črna noč, katera je zakrila Beli grad in njegovo trdnjavo v črna svoja krila.

Pazljivo zapustite dve ženski osebi poveljnikovo hišo ter se bližate trdnjavinim vratom.

„Pojdi brez skrbi za menoj“, zašepne Janko Milenki in v kratkem dospeta do straže.

„Medve bi rade z Ahmet Seir-jem govorile“, nagovori Janko stražnika.

„Ha, ha!“ zasmeji se janičar, potem odpre vrata in veli vstopiti, videč, da je Ahmet sam, ter pristavi: „Obisk takih lepih deklic ga bode zeló razveselil“.

Ko vstopite, vidite ga ležati na blazini in kaditi opij.

Spoznal je v Janku takoj Srbkinjo, vstane toraj in pravi:

„To je lepo od tebe, da me obiščeš“.

Ko pa Ahmet zagleda Milenko, postal je bled, kajti vedel je, da je to jetnica mogočnega Alija.

„Na kak način pa ta prihaja s teboj? vpraša bojazljivo.

„Moja prijateljica je“, odgovori Janko, „bodi miren!“

Prišle sve le, da se ti zahvalive za tvojo prijaznost, ker si mi odprl vrata.

Eno uro se hočeve tu kratkočasiti, potem pa se podave zopet v najino celico, zapazil naji ne bode nihče.“

„Veste li, da bi to spravilo mene in vaji ob življenje, ko bi zvedel Alij!“ toži Ahmet še vedno na pol prestrašen.

„Bodi brez skrbi“, odvrne Janko prikupljivo, približa se častniku in položi roko zaupljivo na njegova pleča.

V tem hipu pa je tudi zvezan Ahmet, kajti Janko mu je vrgel hitro kakor blisk motoz okoli vratu. Srb ga vrže na naslonjač in v tem trenutku zamaši mu Milenka usta ter mu zveže roke. Janko hitro vstane, vzame veliki, na steni viseč ključ od glavnih vrat, brzo obleče vojaško obleko, katera je visela na steni, pripaše si krivo častnikovo sabljo in namigne svojej sestri.

Močno stopata proti vratom.

Stražnik hodi semtertje, ponočna hodovna straža pa gré ravno proti nasipom in zidovji ; prvi ju nekaj časa opazuje, a potem vzame puško na ramo, kajti predstavljal si je v Janku svojega poveljnika.

Ta se približa vratom, odprè ja in bila sta rešena.

Četrto poglavje.

Bridka prevara.

Še ni preteklo pol ure od tega dogodka, kar se začuje Alijev zvonec v hiši.

Služabnik pride k njemu s pripognenim hrbtom ter vpraša svojega gospoda po poveljih.

„Rad bi zvedel vspehe srbske deklice“, pravi poveljnik, „kajti preveč se mi zdi predrzna; nisi ničesar čul?“

„Nadejam se“, odgovori služabnik, „da je Milenka že prepričana svoje neumnosti. Videti je bila veselo iznenadena nad tem nepričakovanim obiskom, kajti ko je deklica vstopila, začul sem vsklik, katerega nisem umel, ali sklepam, da je bil glas veselja.“

„Priženi obe deklici k meni“, seže načelnik služabniku v besedo.

Ta se globoko prikloni ter odide.

Preteklo je že deset minut, ali še vedno se ni vrnil služabnik.

Alij postaja nepotrpežljiv in oči njegove so jele od jeze postajati ognjene.

„Tako se spoštuje moja povelja?“ zaškriplje z zobmi in potegne za zvonec.

Kmalu vstopi služabnik, bil je bled, oči njegove so kazale obupno bojazen, in bil je tako pripognen, kakor bi hotel kozle metati.

„Kaj je Agic?“ grozi se poveljnik. „Zakaj me ne ubogaš? ali hočeš, da tvojo trmasto bučo predse položim!“

„Proč je z manoj“, odgovori služabnik tužnim glasom.

„Kje je Milenka?“ zagrmi Alij.

„Proč, zginola je, ni je več, zgubila, zbežala je!“ toži suženj.

„In srbska deklica?“ kriči janičar.

„Tudi proč, vse je proč!“ jeclja služabnik.

„Izdajalstvo!“ zavpije Alij, skoči po konci, zgrabi po sablji, ter se postavi k Agicu, čepečemu na tleh.

„Idi z manoj, suženj!“ mu ukaže. „Deklini morati biti še med zidovjem, ali pa ste si na zidovji polomili kolena; če ju ne najdeva, denem te na torišči ob glavo.“

Služabnik vstane ter hiti za svojim gospodom, kateri je bil že blizu glavnih vrat, da poizve po ubežnih deklicah.

Straža svojega višjega po vojaški pozdravi.

„Kje je Ahmet Seir?“ vpraša poveljnik.

„Ala naj vas obvaruje in blagoslovi, vaša milost“, odgovori straža; „pred eno uro sem videl svojega častnika iti skozi vrata, ali se še do sedaj ni vrnil.“

Razkačen beži Alij v poveljnikovo stražnico; v tej leži Ahmet Seir na slonjači, na katerej se jezno in bojazljivo valja.

„Kaj se je zgodilo?“ zagrmi nad njim Alij.

„Se to imenuje marljivost v službi in pokorščina? Je stražnja služba na trdnjavi kaka otročarija?“

Janičarski poveljnik pričakuje odgovora; v svojej jezi ne zapazi, da je Ahmet zvezan in da ima usta zamašena.

Na enkrat potegne sabljo in hiti proti častniku.

Agic je stal blizu vrat in zapazi hitro, da je življenje njegovega prijatelja v nevarnosti, kajti dobro je poznal divjo naravo svojega gospoda in znano mu je bilo, če vidi enkrat kri, kdo drugi pade njemu v žrtvo nego njegovo življenje? Služabnik vidi brzo, da je njegovo kakor Ahmetovo življenje v nevarnosti; mahoma je bil storjen njegov namen.

Kakor žoga zmuzne se Agic po preprogah pod noge togote se penečega poveljnika in prej da je zamogel ta častnika smrtno raniti, pade že na glavo.

Sablja mu zarožlja iz rok na tla; predno pa zamore vstati, zveže ga tudi v tacih stvareh dobro izurjeni služabnik.

Brzo se poda Agic k Ahmetu, ga odveže in vpraša, kaj je sedaj storiti.

„Usmrtiti morava krvoločnika“, odgovori častnik.

„Zadosti dolgo časa smo bili njegovi sužnji in dosti dolgo smo trpeli pod njegovo krutostjo.“

Po teh besedah pobere na tleh ležečo načelnikovo sabljo in hoče dovršiti svoje delo.

Alij škriplje s zobmi in razkačen skuša raztrgati svilnate motvoze, s katerimi je imel zvezane roke in noge, toda zastonj, kajti silna njegova moč jim ni bila kos in kmalu je uvidel, da se bliža njegova zadnja ura.

Ker sam nikdar nikomur ni prizanesel, tudi od drugih ni mogel pričakovati milosti, posebno pa od teh sovražnikov, katera sta vedela, da sta s tem dejanjem zapadla smrti.

Ko mu že Ahmet hoče zadati smrtni udarec, zakliče mu njegov prijatelj: „Stoj!“ in še dalje pravi, „povedati ti imam še nekaj.“

Ahmet odloži na to bleščeče orožje.

Agic pa mu potem namigne, da se naj poda z njim v kot stražnice.

„Reciva mu, da si zamore ohraniti življenje“, zašepeče služabnik častniku, ko prideta do namenjenega kraja.

„Čemu?“ vpraša ga Ahmet tiho.

„Najprvo naj podpiše košček papirja, na katerem izvoli tebe svojim naslednikom“, reče Agic. „Na tak način odvrneva od sebe sum, in ljudstvo bode mislilo, da se je Alij vsled višjega povelja — zadavil sam.“

„Vsaj ti je znano, da imajo janičarski načelniki pravico, si pred svojo smrtjo ali pred bitko imenovati naslednika.“

Ta predlog je tudi častniku povšeči.

Iz predala izvleče torej kos papirja in črnilo, haremski uradnik pa napravi hitro kratek zapisnik. V kratkem je bilo delo dovršeno in Agic se vrne k zvezanemu Aliju.

„Poslušaj me, načelnik“, prične Agic. „Smrti se moreš rešiti le z enim pripomočkom, se ga li hočeš poslužiti?“

Ves razjarjen in obupan pogleduje Alij govornika.

Nikomur pa življenje ni dražje nego tistemu, kateri stopi iznenaden z eno nogo v grob, in brez daljnega premišljevanja vpraša: „Kakšen je ta pripomoček?“

„To moraš podpisati“, odgovori služabnik.

„Čitaj!“ nadaljuje Alij.

„Mojim zvestim janičarjem“, prične Agic, „naznanjam s tem, da mi je prinesel poslanik premogočnega padišaha in mojega gospoda svileni motvoz; dozdeva se mi, da sem s svojim svojevoljnim in krvavim početjem v Srbiji razjezil svojega Sultana.“

Globoko obžalujem svoja nesramna početja, globoko milujem reve in nadloge, katere sem provzročil Srbiji, v Kara Žorži pa vidim pravično šibo.

Z eno nogo v grobu stoječ, zaklinjam vas, dragi janičarji, da pripoznate dobro mi-slečega Ahmet-Seira za mojega naslednika. Sedaj pa dovršim delo svojega najvišjega gospoda.“

Služabnik obmolči.

„Malopridnež!“ zaškriplje Alij. „Tega ne podpišem nikdar.“

„Potem pa pogini, trinog!“ odvrne Agic, in Ahmet seže po svojej sablji.

„Kaj pa se bode potem zgodilo, če to podpišem?“ vpraša načelnik ves prestrašen.

„Spustiti te hočeva iz te trdnjave“, odgovori mu Agic.

„Dajta mi tisto čečkarijo!“ veli Alij.

Ahmet mu trakove, s katerimi je imel zvezane roke, nekoliko zrahlja ter potisne svojemu gospodu pero v roko.

Komaj se ta čuti na pol prostega, zgrabi brzo svojega sovražnika ter ga vrže k sebi na tla.

Alij je imel neznansko moč, in častniku pokajo kosti, ko ga ta zgrabi. „Sabljo, Agic“, hriplje, „daj jo, zadušim se!“

Agic zgrabi za sabljo ter priskoči. Med tem pa sta se janičarja tako prijela, da je bilo videti le eno telo. Kakor kepa se trkljata po tleh, zastonj skuša služabnik načelniku zadati smrtni udarec.

Slednjič vender obstaneta pred vratmi.
 „Semkaj!“ zahriplje Ahmet, „semkaj, za-
 dušim se!“

Agic zgrabi močno za sabljo in hiti tje.
 Kar naenkrat se začuje od zunaj divje
 vpitje.

Pri velicih vratih razlega se srbski vojskini
 glas: „Hajdimo, udarimo!“

Ves začujen posluša služabnik, borivca
 pa, ki krika vsled razjarjenosti ne čujeta,
 se borita dalje.

Slednjič si vendar služabnik raztolmači
 pomen krika.

Tresočim glasom zakliče častnikoma:

„Srbi, Srbi! Zgubljeni smo!“

V tem trenutku se odpró vrata, in vstopi
 Kara Petrovič.

Naenkrat uvidi srbski vodja položaj v sobi
 in z grmečim glasom zakliče: „Hajdimo!“

„Udarimo!“ se glasi, in v kratkem so
 napolnili Srbi stražnico. V malo trenutkih
 se valjajo oni trije Turki v krvi, vstaši pa
 deró naprej, da dovršé zmago popolnoma.

Ni preteklo pol ure in trdnjavica je bila
 v rokah srbskega poveljnika. Ostali janičarji
 so bili vjeti in od kacic sto Srbov odpeljani
 v Beli grad. Polmesec pade in njega nado-
 mesti srbska deželna zastava.

Glavno mesto je bilo polno veselja, ko se začuje ta vesela vest in se razlegajo od vseh krajev veseli klici.

Straža, katera je ujetnike gnala v glavno mesto, zaslišavši ta krik, spozabi se tako daleč, da začne na vjete streljati, kajti niso mogli pozabiti vsega zla teh krvoločnikov.

S tem dejanjem Srbi gotovo niso nič hudega učinili, vsaj smo poprej videli, koliko je moral slovanski srbski narod trpeti pod temi krvoločniki.

Ako tudi nekateri zgodovinarji te krvoločnike zagovarjajo, mi vendar tega s kristijanskega in slovanskega stališča storiti ne smemo in ne moremo.

Kdo bode branil Turka krvoločnika?

Tudi naši pradedje bi vedeli pripovedovati mnogo o njih krvoločnih početjih.

Slava toraj srbskim boriteljem, Srbija je osvobojena!

Peto poglavje.

Vzdig in pad.

Nekaj tednov po osvojitvi Belega grada in njega trdnjave je postala Milenka Kari žena.

Ves narod se je veselil tega dogodka, kajti v Kari je videl narod svojega osvoboditelja.

Toda položaj poveljnikov vendar ni bil zavidljiv.

Knezi so ga zvali v svojih zbirališčih kmeta, udani so mu bili le njegovega stanu enaki.

Izmed njih je zbiral zaupnike in svetnike, iz najhrabrejših pa vodje svojih čet.

Vsled tega so bili plemenitaši še bolj razsrjeni, če tudi se niso mogli pritoževati, kajti krivi so bili tega sami, ker niso hoteli sprejeti nikakšne volitve od svojega kmetškega poveljnika.

Komaj so minuli Karajevi ženitovanjski dnevi, ga zopet kliče nevarnost domovine v boj.

Od Niša sem bliža se Afic paša ter hoče siloma udariti v Srbijo, kjer je hotel moriti in požigati.

Gosti oblaki so kazali na prihod Turčina. Sedaj pride Kara. Imel je blizu tisoč mož, bili so večjidel slabo oboroženi kmetje, imeli so le en top. S temi je znal priti Kara sovražniku za hrbet.

Drugi dan uvidi Afic svoj nevarni položaj, se vrne takoj s svojo vojsko, in v treh dneh ni bilo nobenega turškega vojaka na srbskih tleh.

Vsled tega vspeha je nastalo v Srbiji splošno veselje, kajti Srbija ni zgubila nobenega moža.

Zopet so Karo Petroviča slavili in narod ga je proslavljajal v pesmih, katere so se razlegale po celej Srbiji.

Po tem dejanji postane Kara Petrovič zopet „vrhovni vožd“ (vodja) ali najvišji poveljnik Srbije in vsa Srbija je bila te misli, da se v srbske zadeve tudi padišah ne sme vmešavati.

Možki spol se zbira složno pod poveljstvom „vodje“ ali svojega poveljnika.

Kmalu pa so tudi uvideli, kako potrebna jim je složnost.

Od Bosne sem se bliža Bekir paša, od vzhoda sem pa divji Ibrahim paša s svojimi krvoločniki.

Petrovič izroči en del vojske svojemu prijatelju knezu Nenadoviču, en del umnemu Milenku. Prvi ima udariti proti Bekirju, zadnji pa se ima postaviti Ibrahimu paši v bran; on sam z ostalimi krdeli pa ostane v sredini, da pomaga sedaj na desnej, sedaj na levej. Ta vojskin načrt gotovo kmetu iz Šumadije dela čast.

Med tem časom so prodrli Bošnjaki naprej. Zastonj se Nenadovič trudi, da bi jih proti zahodnej strani zavrnil, kajti vedno večja

krdela prihajajo in slednjič zadobi paša tako moč, da je pretela knezu že največja nevarnost in njegovo krdelce bilo bi skoro uničeno.

To je bil osodepoln položaj za Srbijo.

Bekir se je primaknil že blizu Belega grada, pri Milenkovem taboru se prikaže Ibrahim paša, na gorah pa so gorele srbske vasi.

Prijatelji domovine so bili vsi prestrašeni. Večina je že obupala nad dobrim vspehom vstaje, bogatini pa so hiteli preko meje v Avstrijo. Samo jeden ni še obupal, in ta je bil Kara Petrovič.

Mahoma plane s svojci nad Bošnjake, kateri so bili že blizu Belega grada. Pri Kijenji se vname boj. Janko, hrabri kozji pastir iz Šumadije, plane kot lev nad Turke in kakor blisk švigne med nje, spremljan od svojega svaka Kare, kateri si zastonj prizadeva, da bi ga rešil.

Junaško hiti Petrovič naprej, podira vrste sovražnikove, da bi došel k svojemu prijatelju in sorodniku, ki se je še s stoterimi hrabro boril.

Slednjič dospè vojskovodja do zaželjenega kraja. Janko je ležal na tleh poln ran; še enkrat se odpró njegove ustnice in navdušeno zakliče: „Živela Srbija!“ potem pa jih zapre na večno. — Petrovič mu stisne roko,

potem pa se bori dalje, dokler ni bilo nobenega Bošnjaka več živega na borišči.

Poda se potem proti Bekir pašovim trumam in jih zapodi preko Drine, prekorači Jadar in hiti na ravnino Mačevo, kjer je bila še glavna turška moč.

Tri dni je trajala krvava bitka na življenje in smrt, tretji dan pa se paša s svojimi četami spusti v divji beg.

Srbska je bila zopet osvobojena, kajti tudi Ibrahim jo je pobrisal, začuvši, da koraka Petrovič svojemu utrjenemu taboru na pomoč. V malo dnevih je torej osvobodil kmet iz Šumadije v tretje svojo domovino, in sicer trikrat močnejšega sovražnika.

Leta 1807. je dosegel junak svojo največjo slavo in je dokazal, da mu ni bilo po naključbi vodstvo domovine izročeno, temveč da je tudi v istini najmogočnejši mož Srbije.

Marsikateremu bi se bila zmešala pamet v tacih slučajih, toda on bil je hladnokrven ter je znal vse dobro prevdariti; če je videl, da drugi tožno odlagajo, je zakričal: „Hajdimo, udarimo!“

Njegov vzgled je navduševal vse druge; iz slabih in obupnih so postajali srčni in junaški.

Vedno je bil, akopram vojskovodja, pri svojih in se od teh ni nič razločeval. Kjer je bil on, tam je bila zmaga gotova, kajti bil je svojim vojakom vzor, ki so postali vsled tega neustrašljivi.

Po tej slavnej zmagi leta 1807. je dobil Kara Petrovič nekoliku miru in počitka. Živel je le za svojo ženo in sinka.

Ne daleč od svojega starega domovja je imel malo grajščino, v katerej je stanoval s svojimi zvestimi, ki so bili kmetskega stanu.

Necega dne priženejo na grajščino tujca h Kari.

„Kdo ste?“ vpraša Kara tujca.

„Poslanec ruskega cara“, odgovori tujec, „tajni svetovalec Rostofin. Moj gospod Vam ponuja svojo veliko pomoč ter Vam vošči srečo k lepim vspehom.“

„Srbija je hvale dolžna ruskemu caru za njegovo dobrohotno srce!“ odgovori Kara.

Tajni svetovalec se prikloni. Zagle-davši Milenko, vpraša: „Je li to Vaša so-proga?“

Ko Kara to pritrdi, pristopi svetovalec k njej, jej poljubi roko ter izroči zarudelej veliko zlato verižico in pristavi, da jej to podeli njegov car. Potem pa se diplomat obrne zopet h Kari.

„Deželni knezi so me vsprejeli zeló dobrohotno“, nadaljuje, „in splošna želja je, da se sklene z Rusijo zveza. — Rusija ravno namerava Turčijo napasti ter svoje meje raztegniti do Donave in mogoče —“

„Tudi Srbijo uničiti“, odvrne Kara hitro in ostro. Svetovalec je bil v zadregi. Poprej ko zamore temu ugovarjati, nadaljuje Kara:

„Srbija se je osvobodila z Božjo pomočjo in s svojo močjo. Mi smo Turke odgnali ali tudi družim ne pustimo tu gospodariti, mi hočemo biti sami svoje gospodje.“

„Jaz sem sicer caru zelo hvaležen, toda Srbija ne bode nikakršne zveze sklenila!“ Po teh besedah se obrne k Milenki: „Prosim te“, pravi svoji ženi, „daj darilo temu možu nazaj, vsaj vender ne bodeš hotela, da bi zavoljo take malenkosti izdal domovino?“

Milenka pristopi k svetovalcu in mu vrne verižico.

Poslanik je bil zavoljo tega neprijetno iznenaden, verižico sprejme in pravi:

„Knezi so me zagotavljali, da ste za zvezo z Rusijo.“

„Jaz poznam le zvezo z Bogom!“ odvrne Petrovič.

„Pomislite pa, da imajo Turki v Albaniji celo svojo moč zbrano,“ nadaljuje poslanik.

„Če med nami in Turki ne nastane vojska, potem vas bodo slednji uničili; ako pa sklenete zvezo s carom, smete tudi gotovo pričakovati pomoči.“

„Iz tega zrna ne bode moke, gospod poslanik“, odgovori Kara.

„Izvolite v mojem imeni pozdraviti cara ter mu izročiti izraz moje hvaležnosti.“

S temi besedami odpravi Kara diplomata.

Knezi so sicer govorili o izdajstvu, ker je Kara rusko pomoč odklonil, toda on se ni brigal za njihova očitanja, temveč je premišljeval, na kateri način izvrši svoje naklepe.

Posrečilo se mu je namreč, da je kristijane v Bosni, na Črni gori in Ercegovini vnel za vstanek in osnoval na ta način veliko kristijansko kraljevstvo ob Donavi. Dozdevalo se mu je, da je nastopil ugoden čas, kajti vojska med Rusijo in Turčijo je bila že napovedana; to priložnost so hoteli porabiti in za grško-slavjanska plemena osnovati združeno domovino.

Kmalu po odhodu ruskega poslanika skliče Kara Petrovič svoje zveste, jih odpošlje polovico pod poveljništvom svojega prijatelja Štefana na vzhodno mejo, katero imajo braniti proti Turku, sam s svojo zbrano vojsko pa se poda proti Ercegovini in Črni gori.

Bilo je to drzno djanje, mahnti naravnost preko divjih planin; ali posrečilo se mu je, da je došel tje, in Ercegovinci so pozdravljali svojega osvoboditelja z velicim veseljem; povsodi se je razlegal za Turke strašni vojskini krik: Hajdimo, udarimo!

V kratkem bi bil dovršil konec zmage, kar naenkrat se začuje preko vzhodne meje tužna vest. Med Rusijo in Turčijo se sklene premirje. To premirje so Turki porabili in v strašnem številu udarili čez mejo proti Štefanu. Z drzovito hrabrostjo se je bojeval ta proti brezštevilnej množini, toda moč turških topov je bila prevelika.

V tem usodepolnem položaji Štefan uvidi, da je rešitev nemogoča, razstrelji toraj celo trdnjavo; on in njegovi vojaki so tu našli smrt, pa tudi mnogo sovražnikov je bilo pokončanih.

Turški paša ukaže pobrati črepine padlih, iz katerih napravi tisti črepinski stolp v Niši, kateri stoji še dandanes, kot spomenik turške krvoločnosti in srbske hlabrosti.

Po teh strašnih dnevih udarijo Turki v deželo, v kateri so požgali skorej vse vasi.

Kdor se je zamogel rešiti, je bežal na levi breg Donave, kar pa je ostalo, padlo je sovražniku v roke.

Vsled tega poročila je moral Kara ustaviti nadaljevanje boja. Na čelu premičnega oddelka vojske beži proti domovini. V malo dnevih dospe na grozovito bojišče. Hitro zbere ostale svojce in hiti ž njimi proti Topoli. Njegovo domovje je bilo uničeno, vse razdejano.

Med razvalinami je ležala — njegova žena, katera se je s svojimi hlapci, ko je skrila svojega sinka v Belem gradu, do zadnjega branila proti napadom Turkov.

Nepopisljiva žalost prevzame junaka, stopivšega k Milenkinemu truplu. Veselje in ponos njegovega življenja je bilo proč.

Sloneč na puški gleda obraz Srbkinje, in zgubil je njo, katera je svojo drago domovino istotako iskreno ljubila, kot on.

Ko bi bila padla sovražniku v roke, bi ne počival, dokler je ne oprostí, ali sedaj ga njen mrtev obraz opominja k miru in žalovanju. Nikakršnega maščevanja ne čuti v sebi, njegov hrabri duh ga ne spodbuja več na rešitev domovine, bil je potrť: proč je bila njegova zvesta žena!

Iz vpepeljenega njegovega dvorišča, na katerem je stal, se je še vedno kadilo; spremljevalci njegovi so stali okolu njega v velikej žalosti.

Slednjič se Kara vzdigne in ukaže napraviti nosilnico. To se hitro zgodi, in na to položijo Milenko.

Ne daleč od tod je bila gomila njegovega svaka Janka.

Tja ukaže nesti truplo svoje drage žene, katera ima počivati na strani svojega junškega mladega brata. Kara potem zapové nabasati puške in več ko stokrat ustrelé v gomilo, potem pa poklekne na grič, zmoli kratko molitev, spremljevalci njegovi pa se odkrijejo in vzdignejo roke k nebu.

„Sedaj pa idimo,“ ukaže Petrovič. Hiteli so potem branit domovino, toda stari duh je iz Kare izginil in nič ni šlo po volji. Turkov je bila polna dežela. Trdnjava za trdnjavo pada. Kara pa hiti sem in tje in zbira svojce. Na več krajih so se borili njegovi zvesti kakor levi.

Njegov prijatelj Veljko se je bojeval na Donavi s špartansko hrabrostjo, dokler ni poginil on in njegovi možje.

Poveljnik poskusi še enkrat boj na hribih. Po skrivnih potih hiti na hribe in naekrat zgine. Zastonj se je povpraševalo po Kari, zastonj ga iščejo njegovi zvesti.

Na skrivnem je zapustil srbsko zemljo in na čolniču se prepelje unkraj Donave.

Nihče ni videl, kam je zginil.

Knezi dobijo polk v svoje roke, hoteli so skleniti mir s Turci, in posreči se jim z obvezo, da imajo več upliva na vlado in da imajo tudi glede dače govoriti besedo.

To je bilo leta 1813.

Toda Kara je ostal narodov malik. Znano je bilo, da je bil v Gradci avstrijski ujetnik in nadejali so se, da se tudi v kratkem vrne.

V pesmih je slavil narod svojega junaka; na gomilo Milenke in Janka pa je nosil vence!

Šesto poglavje.

Pogin.

Prešla so štiri leta.

V toplicah Mehadije so bili zbrani plemenitaši srbski. Tu se je igralo visoko, kajti zadnja žetev se je dobro obnesla, in ta je napolnila mošnje knezov. Mnogo je bilo tacih, ki so stavili vse naenkrat, da so šli popolnoma revni na svoj dom.

Ko so tako knezi okolu igralne mize stali ter čakali na izid visoke igre, stopi mož velike postave v dvorano. Neznanec stopi blizu mize z rokama navskriž ter pogleduje zaripljene obraze plemenitašev.

„Staviva enkrat na Karo Žorža,“ pravi v tem trenutku svojemu sosedu Milošu Obrenoviču.

„Kako misliš to?“ vpraša nagovorjenec.

„No, misliva,“ odgovori ta, „da bi bila njegova vrnitev poguba naše domovine, zato stavim na ‚Rougè‘, kot na njegovo nevrnitev, pet sto goldinarjev.“

„Jaz pa na ‚Noir‘ ravno toliko,“ odgovori Miloš Obrenovič hitro, kajti če pride, je njegov pogin in potem smo rešeni môre.“

„Zgubili ste, Miloš!“ začuje se naenkrat močan glas.

Igralca se ozreta ter spoznata v govorniku tujca, ki je ravnokar vstopil.

Teodorovič skoči s stola. Besedo mu zapre, v tujca upre oči, postane bled, oči njegove pa so mu globoko vpadle.

Tujec pa se obrne in gre iz dvorane.

„Začniva najino igro,“ pravi Miloš k otrplemu Teodoroviču.

„Igro sem zgubil,“ odgovori ta, „kajti on je tu.“

„Kdo?“ vpraša Obrenovič.

„Kara-Žorže,“ odvrne Teodorovič, „oni tujec je bil bivši poveljnik, pričakovati je torej krvavih dogodkov.“

Ko se vest o Petrovičevem dohodu izvé, hité vsi igralci prestrašeni iz dvorane.

Bolniki hité na svoja domovja, turški vojaki pa stikavajo po deželi, da bi zasačili Karo.

Toda nikjer ga ni najti, biti mora kje skrit ter čakati ugodnega časa.

Nekaj dni po tem dogodku je stal mož na gomili Milenke in Janka. Bil je to Kara Petrovič, kateri je na pokojišči molil za svoje drage.

Na podnožji holmca pa so ga čakali trije možje, bili so njegovi spremljevalci.

Eden izmed njih se je imenoval Ivan, stari spremljevalec Kare, kateri mu je bil do smrti zvest.

Dolgo časa je bil poveljnik na gomili svoje drage žene, celó predolgo, kajti oni trije so postajali že nemirni, ker preko holmca sém so se prikazali turški jezdec.

„Ostanite tu, možje!“ pravi Ivan, „našega načelnika hočem opozoriti na nevarnost.“ Te besede izpregovorivši se podá na holmec, toda varno. da ga turški jezdec niso zapazili.

„Kara!“ mu zakliče od daleč, „zgubljen si, kajti Turki so že blizu.“

„Umreti hočem na tem svetem kraji!“ odvrne junak in zgrabi za orožje.

„Ti nimaš zgubiti samega sebe, ampak v tebi zgubila bi mnogo domovina,“ odgovori Ivan.

„Pol ure od tod je grajščina kneza Vujce, tvojega gostoljubnega starega prijatelja. Skrij se k njemu, mi pa hočemo Turke ustaviti. Ona steza, na katerej se očem sovražnikov odtegneš, pelje ravno proti grajščini. Beži, prosim te, kajti že čujem topot konjskih kopit.“

Na njegovo prigovarjanje se Kara uda ter mu izroči svoj ruski potni list, glaseč se na ime „Demetrius“, potem pa zgine za gorami.

Bil je že zadnji čas, kajti jezdec so bili že tu, Ivanova prijatelja pa se umakneta proti okopu.

Tu je stal na puški sloneč namesto Kare njegov zvesti prijatelj Ivan.

Janičarji obkolijo hitro one tri Srbe.

„Vdajte se!“ zakriči jim od daleč načelnik.

„Kateri izmed vas je Kara Žorže?“ vpraša potem.

„Od nas nobeden,“ odgovori Ivan.

„Pokažite mi vaše potne liste!“ zapove častnik.

Ivan izvleče svojega in ga poda načelniku janičarjev.

Ko pa ime „Demetrius“ zapazi, zakliče z veselim glasom:

„Ga že imamo! Alah je dal Karo Žorže v naše roke! naši tovariši v Belem gradu so maščevani!“

Naenkrat zvežejo te tri Srbe in jih odženó po velikej cesti. Jezdci zasedejo zopet konje, potem pa jo udarijo naravnost proti Belemu gradu.

Med tem časom dospe Petrovič srečno do grajščine vojvode Vujce. Tu stopi v prostorno sobo grajščakovo. Slednji vstane in gre tujcu nasproti.

„Kdo si ti?“ vpraša knez tujca.

Kara Petrovič dá grajščaku z roko znamenje, da želi govoriti ž njim samem.

Grajščak to hitro razume ter ukaže svojej družini zapustiti sobo.

„Ne poznaš več svojega starega gostoljubnega prijatelja?“ odgovori Kara.

„Si mar nesrečni Petrovič?“ odvrne Vujca, in njegove male oči se nekako čudno zasvetijo.

„Da,“ odvrne bivši poveljnik, „prosim te tvoje gostoljubnosti.“

„Ti si morilec mojega ujca Teodozija,“ odgovori Vujca, „vstrelil si ga zavratno.“

„Kakor je zaslužil,“ odvrne Petrovič.

„Mogoče,“ pravi lastnik mrzlo. „Ali še drug vzrok imam, kateri mi prepoveduje, da bi te vsprejel pod streho. Naš deželni načelnik

Miloš je dal ukaz, te izgnati iz dežele, in razpisal veliko darilo za tvojo glavo, tisti pa, kateri bi te skrival, bode hudo kaznovan — tam na steni visi tvoj zasledovalni list!“

S temi besedami pokaže Vujca na vratih pribiti papir.

„Razumem,“ odgovori Kara Petrovič ponosno, „ti želiš, da tvojo hišo zapustim; tvoji želji takoj vstrežem. Podati se hočem k srbskemu kmetu, k ljudem svojega stanu, kajti le tam je zvestoba in vera doma!“

Ubeženec se potem obrne ter se poda proti durim.

Ta trenotek porabi Vujca, hitro sname pištolo raz stene in vstrelji za njim.

Mogočni Kara Petrovič se zgrudi na tla!

Tako je jenjalo življenje srbskega svobodoborilca.

Njegovo truplo pošlje Vujca Turkom, od katerih dobi, kakor tudi od deželnega načelnika Miloša Obrenoviča, obečani grešni denar.

Tudi zvesti Ivan je bil usmrten; bil je s svojima sodrugoma obešen.

Paša v Belem gradu pa ukaže junaku Srbije kožo sleči ter jo pošlje sultanu v Carigrad, kjer je visela dolgo časa na kolih obešena; na njej pa je bilo zapisano: to je

glasoviti srbski harambaša, imenovan „Kara Zorže“.

Obrenovič pa ni dolgo časa vžival častnega mesta srbskega načelnika. Sin Kare Žorže ga je kmalu vrgel s krvavega prestola in se je imenoval „knez Srbije“. Več let je taval Miloš po tujem, dokler ni našel smrti, kakršno je zaslužil.

Kara Petrovič pa še danes živi v pesmih srbskega naroda.

Kratek obris srbske vstaje in najnovejše srbske zgodovine.

Ko nesrečni Srbi niso mogli več prenašati krvoločnega nasilstva turških poveljnikov in janičarjev, so se uprli pod Črnim Jurijem.

Črni Jurij (Kara Petrovič),* zavoljo svojega zagorelega obraza tako imenovan, hrabri osvoboditelj in prvi knez srbski, rojen je bil 21. decembra leta 1766. v Viševci v kragujevaškem okrožji na Srbskem. Da bi se odtegnili turškemu nasilstvu, so se preselili njegovi revni stariši v Topolo (vas v severni Sumadiji), kjer se je potem Kara s poljedelstvom pečal. Pred začetkom avstrijsko-turškega boja l. 1787. je Kara s svojimi sorodniki pobegnil na Avstrijsko in tu vstopil pod polkovnikom Mihaljevičem v četo prostovoljcev, kjer se je jako odlikoval.

Ko je bil l. 1791. v Svištovu sklenen mir, se je vrnil zopet v Avstrijo, izstopil kot

*) Bil je mož velike postave, širokopleč, z velikim nosom. Nosil je vedno modre hlače, kratek, ogoljen kožuh in pa črno kapo.

nadrednik (Feldwebel) iz vojne ter postal gozdni čuvaj K r u š e d o l s k e g a samostana. Čez nekaj časa se je povrnil v Topolo, kjer je v kratkem slul kot bogat in čisljan trgovec z živino.

Ko so leta 1801. v Belem gradu turški spahije (konjeniki) ubili Srbom prijaznega vezirja H a d ž i M u s t a j p a š o, so se pritožili Srbi zavoljo njihovega nasilstva pri sultanu; vsled tega so spahije sklenili po vsej deželi pomoriti vse odličnejše može. — 4. februarija 1804. l. so padle prve žrtve v Valjevem. Med zaznamovanimi odličnjaki je bil tudi Kara; rešil se je le s tem, da je skrivoma pobegnil. — V noči 12. februarija l. 1804. je zvolilo v Oraševci 300 narodnih odposlancev Karo za vrhovnega glavarja, na kar je on vse ljudstvo poklical v vojsko in je v letih 1804 in 1805 iz cele dežele, izvzemši dobro utrjeno trdnjavo Belgradsko, iztiral Turke. Trudil se je na vso moč, da bi obdržal zapovedništvo, toda ostali zavidni vojvode so se zbali svojega tekmeca in da bi zavrnili rastočo moč junaškega osvoboditelja, so prosili Rusije pokroviteljstva ter so z njeno pomočjo nasproti njegovemu svetovalstvu ustanovili drugo, obstoječo iz 12 članov.

Med temi razpori so prišli koncem leta 1806. Turki na novo v deželo ter so Srbe

dvakrat otepli. Zopet je Kara rešil domovino s svojo zmago na Mišarskem polju in po osvojitvi Belega grada (12. decembra l. 1806.). — Turki so bili izgnani iz velikega kosa srbske zemlje, katero so vladali zdaj vojvode v svojih okrajih skoro samovlastno, ker le malo so bili odvisni od vrhovnega svojega vodje Jurija.

Ko se je l. 1809. znova začelo sovraštvo med Rusijo in Turčijo, napôti se Kara proti Bosni, prekorači s svojo vojsko visoko gorovje pri Sjenici, potolče Turke ter jim vzame Sjenico. — Na nesrečo je preprečila povodenj Donave prehod Rusom, ki so hoteli Srbom pomagati. Na to so prišli Turki l. 1809. čez Niš, zajeli Kamenico, kjer je zapovedoval knez Štefan Singelič ter naskakovali trdnjavo. Ko knez Štefan vidi, da ni več rešitve, užge smodnik, razstrelil nasipe in tako pokonča celo posadko in mnogo sovražnikov. — Ta dogodek je prisilil Karo, da se je naglo odpravil proti domu. Poprosil je Rusov pomoči, s katerimi je v letih 1808. in 1810. srečno odbil vse napade Turkov.

Potem, ko je l. 1810. Kamenskij, velitelj ruske podunavske armade, oficijalno imenoval Karo „vrhovnega vojvodo Srbije“, je ta v kratkem vse Turke zapodil iz dežele in se je dal po narodni skupščini leta 1811. okli-

cati za vrhovnega vojnega srbskega zapovednika.

Ker so Rusi Turke hudo nadlegovali, so slednji Kari ponujali knežjo čast s pogojem, da ž njimi ohrani mir, a on je pa to ponudbo odklonil v nadi, da bodo Rusi podpirali Srbe. — V Bukareštu je bil 28. maja l. 1812. sklenen mir in je bilo določeno, da ima Srbija sultanu plačati davek in trdnjave pustiti Turkom, sicer pa da smejo Srbi svojo deželo sami vladati. Ali Turki so kmalu zahtevali še več, namreč, da bi Srbi izročili vse orožje in pregnane spahije nazaj v deželo sprejeli.

Tega Srbi niso mogli privoliti in tako je prišlo zopet do novih bojev. Črni Jurij pa je preveč razdelil svoje moči, zato so bile njegove trume skoro povsod premagane. Po bitki pri Deligradu, v kateri je Srbe premagal veliki vezir Kuršid paša, se je moral Kara 3. oktobra l. 1813. umakniti na Avstrijsko in je bil od tod pregnan v Chotim v Besarabiji.

Strahovito so zdaj Turki razsajali po Srbskem, dokler se jim ni cvetno nedeljo l. 1815. v Šumadiji uprl Miloš Obrenovič, vrhovni knez rudniški, požeški in kragujevaški.

Na Mačvanskem polji se mu je posrečilo premagati Turke in s to zmago ustanoviti

samostalnost srbske kneževine. — L. 1817. meseca julija se je povrnil Kara Žorže v Srbijo, kjer je bil ne daleč od Smedereva skrit, od koder se je pogajal z Milošem. Ker ga je nekdo izdal belgradskemu paši, je bil 27. julija l. 1817. zavratno umorjen. Njegovo glavo je poslal paša v Carigrad, kjer je bila več časa izpostavljena, truplo njegovo pa so položili v rakev v njegovem dvorci v Topoli.

Po umoru Črnega Jurija je proglasila narodna skupščina 6. novembra l. 1817. Miloša za srbskega kneza, in sultan ga je potrdil. Med Rusi in Turki l. 1826. sklenena pogodba a k j e r m a n s k a je zagotovila Srbom svobodno volitev kneza, popolno neodvisnost gledé notranje uprave in izločenje Turkov iz Srbije, razven iz trdnjav; Srbi so s časom dobili, kar jim je bilo v tej pogodbi obečano in oni so se zavezali Turkom plačevati določeni davek. — Ko se je potem vnela vojska med Rusi in Turki, je miroval Miloš in Turkom branil le prehod skozi svojo deželo. — Pozneje si je znal od sultana dobiti berat (nastavno pismo), s katerim je v njegovi rodovini l. 1830. priznal dedno kneštvo.

Ker je pa Miloš nemarno in svojevolsko začel vladati, vstali so l. 1838. Srbi zoper njega ter ga prisilili k obetu, da bo zanaprej

vladal ustavno. A Miloš se je malo zmenil za dane besede, vladal je, kakor prej.

Na-to je izdelala turška vlada, združena s srbsko komisijo l. 1838., takozvani „organični statut“, po katerem je namesto skupščine vso oblast dobil le senat.

Ta naredba pa ni bila ni knezu ni ljudstvu po volji. Miloš je sicer prisegel, da se bo ravnal po tem statutu, a v resnici se je le malo zmenil za senat, vladal je le po svoji volji. Zato so ga Srbi prisilili, da se je leta 1839. odpovedal oblasti, katero mu je bila l. 1817. z dedinsko pravico izročila narodna skupščina.

Nasledoval mu je na prestolu njegov sin Milan. Ko je pa ta kmalu potem umrl, je zasedel prestol njegov brat Mihael, katerega je tudi sultan potrdil ter mu pridal neko vladno svetovalstvo, s katerim pa narod nikakor ni bil zadovoljen. Tudi knez Mihael ni bil Srbom všeč, ki so želeli potomce nesrečnega Črnega Jurija postaviti na prestol.

Leta 1842. so se uprli zoper nespretnega in razuzdanega kneza, ki je potem 7. septembra pobegnil v Zemun na Avstrijsko.

V Belem gradu se je zbrala narodna skupščina in je s privoljenjem turškega paše za zmerom ostavila Obrenoviče za kneza pa 14. septembra istega leta izvolila Aleksandra,

drugega sina Črnega Jurija. Obrenoviči so ga čestokrat poskušali izpodriniti, toda skoraj vedno brez uspeha.

Ta knez si je prizadeval svoji rodovin priboriti dedinsko pravico do srbskega prestola; zato je skušal, kolikor mogoče, z vsemi vladami živeti v prijateljstvu.

Leta 1849. je poslal avstrijski vladi pod poveljništvom Kničanina 10.000 mož na pomoč, ki so se pod zastavo pogumnega bana Jelačića kaj hrabro bojevali zoper uporne Madjare. — V zadnji rusko-turški vojski ni hotel pritegniti nobeni strani, kar so mu zlasti Rusi močno zamerili.

V pariškem miru l. 1856. je bila Srbija izpod ruskega pokroviteljstva postavljena pod varstvo evropskih velevlasti.

Med tem so rasli strankarski razpori; nasprotniki kneza so mu očitali, da preveč podpira svoje sorodnike. Ko je 9. oktobra l. 1857. razkril neko zaroto zoper svoje življenje, je prisilil nasprotne mu starejšine, da so izstopili iz svetovalstva. Pet se jih je bilo zakrivilo zarote; ko so pa te obsodili na smrt, se je temu ustavil sultan in je tako knezu izpodkopal vso veljavo v deželi. Naslednje leto (1858) je 23. decembra narodna svetoandrejska skupščina kneza zatožila in

ga vrgla s prestola. Pobegnil je v Avstrijo na Ogersko.

Namesto njega je zopet bil izvoljen za kneza stari Miloš (z dedinsko pravico), ki je zdaj bolj gledal na narodne želje, da si je ohranil njegovo ljubezen in naklonjenost, dasiravno je tudi zdaj vladal samovlastno. A umrl je že l. 1860. in na njegovo mesto je stopil sin Mihael, tretji Obrenovič (1860 do 1868) na prestol. Prenaredil je narodno skupščino in svetovalstvo, prestvaril in zboljšal vojaštvo in davkarstvo. Posebne zasluge si je pridobil z uredbo narodne vojske, katero je l. 1862. navzlic uporu avstrijske, angleške in turške vlade dognal.

Srbi pa so vedno bolj in bolj hrepeneli po popolni neodvisnosti; zato so težko gledali turške posadke v trdnjavah, posebno pa v svojem glavnem mestu, Belem gradu.

L. 1867. se je posrečilo knezu doseči, da so se Turki umaknili iz Belega grada in iz ostalih srbskih trdnjav. V največjo nesrečo Srbiji pa je bil Mihael l. 1868. v topčiderskem vrtu zavratno umorjen kot žrtva zarote.

Srbi so dolžili Aleksandra Kara Djordjeviča, ki je bival na Ogerskem, kot začetnika tega hudodelstva, in srbska vlada ga je zahtevala zase; a Ogerska ga ji ni hotela izročiti,

izjavivši, da bode ona preiskavala stvar. To je tudi storila, ali ker ni bilo dokazov, ga ni mogla obsoditi. Umrli je dne 3. maja l. 1885. v Temešvaru.

Skupščina je po smrti kneza Mihaela za naslednika potrdila njegovega sinovca Milana, četrtega Obrenoviča, ki je imel poleg sebe, dokler ni bil polnoleten, vladarstvo treh mož.

Leta 1869. je bila sklicana velika skupščina, ki je vpeljala v Srbiji do l. 1882. veljavno ustavo. Na svoj rojstni dan, 20. avgusta l. 1872. je bil mladi knez vpričo zastopnikov skoro vseh slovanskih dežel proglašen za polnoletnega.

Po mirovni pogodbi v Št. Štefanu blizu Carigrada vsled rusko-turške vojske (1877 do 1878) je dobila Srbija, ker je v tej vojski tudi nekoliko pomagala, nekoliko turške dežele, njene meje so se raztegnile do novega Bazara, Malega Zvornika in Zakaca. Dobila je tudi odškodnino za dotične vojskine potreške.

Najbolj važno pa je, da je vsled berlinskega mira z dné 13. julija l. 1878. (ki je bil proglašen 1. avgusta istega leta) postala popolnoma neodvisna in da je bila dné 6. marcija l. 1882. proglašena za kraljestvo, katero vlada zdaj kralj Aleksander, sin

razkralja Milana, ker se je slednjt oãpoveãal vladanju.

Iz srca želimo tej deželi, ki je v tako kratkem času prebila toliko izprememb, toliko žalostnih skušenj, da bi ji kmalu nãpoãili tisti sreãni dnevi, katerih ji je srãno želel med Slovenci dobro znani junak in osvoboditelj Srbije — nesreãni Ærni Jurij!

Sokolovec.

